

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
PERIODICAL JOURNAL

EUROPEAN ASSOCIATION OF PEDAGOGUES AND PSYCHOLOGISTS "SCIENCE"

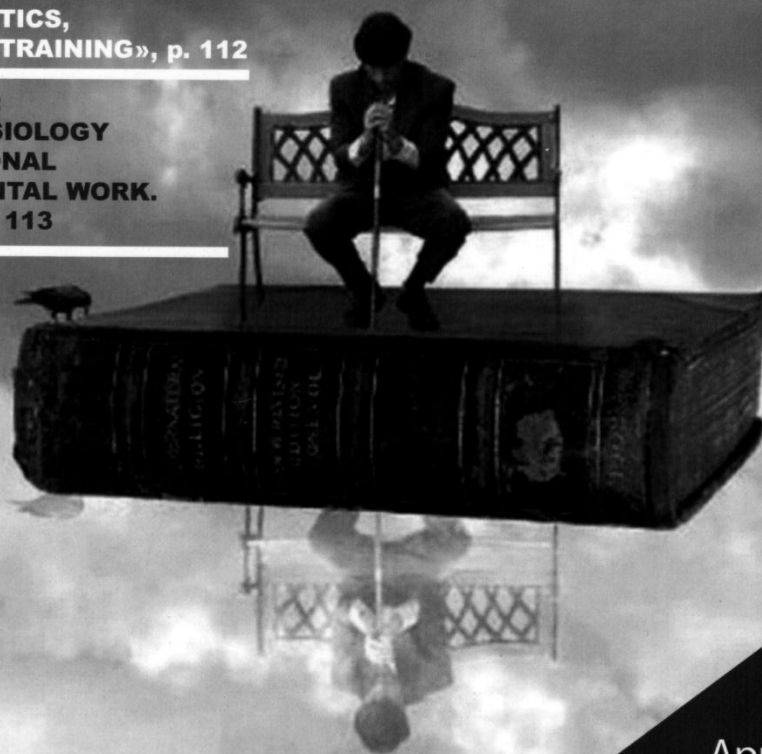
"THE UNITY OF SCIENCE"

MONOGRAPH

VIENNA, AUSTRIA

**SUKHOVA E.V.: «MODERN
WORKERS: PERSONAL
CHARACTERISTICS,
FEATURES OF TRAINING», p. 112**

**SUKHOVA E.V.:
«PSYCHOPHYSIOLOGY
OF PROFESSIONAL
ACTIVITY: MENTAL WORK.
TUTORIAL», p. 113**

April 2018

EVALUATION METHODS FOR STUDENT LEARNING ACTIVITIES..... 41

Velyka A. Ya.
 Candidate of Biological Sciences, assistant
 Department of the Medical and
 Pharmaceutical Chemistry
 Higher State Medical Institution of Ukraine
 "Bukovinian State Medical University"

Kropelnytska Yu. V.
 assistant
 Department of the Medical and
 Pharmaceutical Chemistry
 Higher State Medical Institution of Ukraine
 "Bukovinian State Medical University"

REGULARITIES IN THE DEVELOPMENT OF THE VALUE SYSTEM OF POST-SOVIET YOUTH: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE PROBLEM..... 43

Voloskov I.V.
 Doctor of Philosophy, Professor of the
 National Humanitarian Institute of Social
 Management

ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ENGINEERS-TEACHERS OF THE COMPUTER PROFILE..... 45

Yesipova O.O.
 assistant, postgraduate student
 of pedagogy, methodology and management
 of education department
 Ukrainian engineering pedagogical Academy

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

BECOMING OF THE GENDER IDENTITY OF THE SENIOR ADOLESCENTS..... 48

Chip R.S.
 postgraduate student
 of Applied Psychology Department,
 Ternopil Volodymyr Hnatiuk
 National Pedagogical University

PECULIARITIES OF SOCIAL REPRESENTATION ON CORRUPTION AS A PSYCHOLOGICAL PROBLEM..... 50

Druzhinin A.E.
 PhD, associated Professor
 Higher school of engineering and Economics
 Peter the Great St.Petersburg Polytechnic
 University

EFFECT OF GROWTH AS A FACTOR OF PHYSICAL DEVELOPMENT, AT THE LEVEL OF AGGRESSION IN ADOLESCENTS..... 53

Kasimovskaya N.A.
 PhD, associate professor
 Head of the Department of nursing
 management and social work activities,
 FSAEI HE I.M. Sechenov First MSMU MON

Krivomlin A.D.
 First year, student Bachelor of Nursing
 FSAEI HE I.M. Sechenov First MSMU MON

Kharchenko P.A.
 First year, student Bachelor of Nursing
 FSAEI HE I.M. Sechenov First MSMU MON

UDC 159.922.6-053.6

BECOMING OF THE GENDER IDENTITY OF THE SENIOR ADOLESCENTS

СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Chip R.S.
postgraduate student
of Applied Psychology Department,
Teropil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Teropil, Ukraine

Чип Р.С.
аспірантка
кафедри практичної психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Abstract: The article deals with the concept of gender identity and with its role in self-determination of a growing personality. We analyzed the results of empirical research of the emotional component of the gender identity of girls and boys of the senior adolescence. We found the age dynamics and gender differences between the indicators of the emotional component of the gender identity. Defined the levels of development of reflexive representations of older adolescents reflecting general self-esteem, self-will and activity as indicators of masculine-feminine androgynous constructs of the gender identity. Revealed contradictory tendencies in cognitive representations of girls and boys, that we can explain by the consequences of the teenage crisis, a qualitatively new level of development of sexual consciousness, uneven physiological, mental and personal development.

Keywords: gender identity, gender construct, attitude towards oneself, self-esteem, senior adolescence.

Анотація: У статті розкрито поняття гендерної ідентичності та її роль у самовизначенні зростаючої особистості. Проаналізовано результати емпіричного дослідження емоційної складової гендерної ідентичності дівчат та хлопців старшого підліткового віку. Виявлено вікову динаміку та гендерні відмінності між показниками емоційної складової гендерної ідентичності. Визначено рівні розвитку рефлексивних уявлень старших підлітків, що відображають загальне самоствавлення, власну силу волі та активність як індикатори маскулінно-фемінно-андрогінного конструкту гендерної ідентичності. Виявлено суперечливі тенденції у когнітивних уявленнях дівчат та хлопців, що можна пояснити наслідками підліткової кризи, якісно новим рівнем розвитку статевої самосвідомості, нерівномірним фізіологічним, психічним та особистісним розвитком.

Ключові слова: гендерна ідентичність, гендерний конструкт, самоствавлення, самооцінка, активність, старший підлітковий вік.

Постановка проблеми. Проблема дослідження гендерної ідентичності є надзвичайно актуальною та практично значущою для вирішення низки питань, пов'язаних із самовизначенням зростаючої особистості в умовах соціокультурних змін сучасного суспільства. Незважаючи на розробленість багатьох аспектів виокремленої проблеми, означений феномен є недостатньо вивченим у контексті сучасної психологічної науки і потребує подальших наукових досліджень. Вочевидь посилення уваги до проблематики гендерної ідентичності, яка представлена маскулінно-фемінно-андрогінним конструктом, пояснюється важливістю і значущістю її ролі в особистісному життєтворенні, самоздійсненні та самореалізації особистості на основі рівноправності та паритетності статей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Гендерна ідентичність розглядається науковцями як суб'єктна та соціально-психологічна реальність у контексті цілісного процесу свідомості і самосвідомості (М. Боришевський, Т. Говорун, В. Васютинський, О. Кікінежді, В. Столін, Т. Титаренко), формування егоструктур у процесі індивідуального розвитку (Е. Берн, Е. Еріксон, Дж. Марсія), ціннісно-смиислового самовизначення (К. Вейтла, В. Франкл, С. Якобсон), когнітивного розвитку (Ж. Піаже, Л. Колберг), засвоєння гендерних схем (С. Бем, Ш. Берн).

За останні роки з'явилося чимало напрацювань українських вчених, в яких проблема розвитку гендерної ідентичності розглядається на різних етапах становлення особистості та у тісному зв'язку з різноманітними психологічними категоріями (А. Алексеева, Т. Араканцева, М. Боровцова, Н. Буркало, В. Васютинський, Н. Власова, Т. Говорун, Н. Городнова, О. Кізь, О. Кікінежді, О. Кочарян, В. Москаленко, І. Романов, В. Романова, Т. Яблонська та ін.). Водночас проблема становлення гендерної ідентичності старших підлітків як інтегрального особистісного утворення, що виступає образом Я, та її обумовленість впливом психологічних чинників висвітлена недостатньо і вимагає ґрунтовного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження.

Гендерна ідентичність визначається О. Кікінежді як внутрішня, інтегральна, динамічна властивість особистості крізь маскулінно-фемінно-андрогінний конструкт, що пов'язана із усвідомленням, переживанням себе носієм певної статі, здатним до самоводосконалення та саморегуляції статево-рольової поведінки.

Фемінність-маскулінність як різновиди гендерної ідентичності – це конструкти, які формуються у просторі соціокультурних і соціально-психологічних координат, структура і зміст яких змінюється, і які представлені в орієнтаціях та поглядах особистості, її установках на виконання гендерних ролей, обов'язків, функцій та властивостей. Гендерна роль і гендерна ідентичність функціонують у процесі соціалізації в системі зворотних зв'язків, підсилюючи одна одну [3].

Метою статті є аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження розвитку емоційної складової гендерної ідентичності старших підлітків.

Виклад основного матеріалу. Проведений теоретичний аналіз психологічних досліджень дає підстави стверджувати, що старший підлітковий вік є сензитивним періодом у становленні гендерної ідентичності як основного особистісного утворення, що характеризується якісно іншим рівнем усвідомлення та рефлексії гендерного Я.

Дослідження емоційної (емоційно-ціннісної) складової гендерної ідентичності передбачає вивчення особливостей ставлення до себе як носія своєї статі через призму маскулінно-фемінно-андрогінного конструкту, що, у свою чергу, визначає ставлення до представників своєї та іншої статі у процесі становлення партнерсько-паритетних взаємин. З метою вивчення рефлексивних уявлень про власні маскулінно-фемінні якості, визначення міри прояву та їх виразності у конструюванні гендерного образу Я дівчатами та хлопцями старшого підліткового віку ми використали методику «Особистісний диференціал» [4]. Сукупна вибірка досліджуваних складала 240 осіб віком від 13 до 15 років. У формуванні вибірки дослідження враховувалася необхідність рівної кількості підлітків обох статей.

Відповідно до показників, виокремлених розробниками методики, ми визначили рівні розвитку рефлексивних уявлень старших підлітків, що відображають загальне самоствавлення, власну силу волі та активність як індикатори маскулінно-фемінно-андрогінного конструкту гендерної ідентичності. Три основні фактори («оцінка», «сила», «активність») у гендерному вимірі набувають дещо іншого сенсу: «сила» умовно відображає стереотипні маскулінні якості («незалежність», «упевненість», «самостійність», «рішучість», відповідно протилежна – «слабкість») – стереотипні фемінні якості

(«залена» фактор проявив («відкри» тор «о» Я хлопц структу («відпов «чесність» разу Я. Обр балів за +21 до «школов» та масов кими ба» Насв лою «Д йняття» відобрав виражає представ

Рівн

Рівн

Високий
Середній
Низький

Згін

ня зафі підліткв як особи ний мас базуеть Я, а й н якостей значну в 28,33% і рівень з характер 51,67%. статево хлопці власно ми і від свідчать інтелект нових і підвищ хлопці на став суспільн та учил належн буття ш ставлен

Под можлив дівчат та таблиці. Под зму м ідентич якостей засвідч дівчат т

(«залежність», «поступливість», «несамостійність», «нерішучість»; фактор «активність» характеризує андрогінний конструкт і проявляється у комунікативній сфері та соціальній взаємодії («відкритість», «активність», «енергійність», «товариськість»). Фактор «оцінка» визначає відрефлексовані якості фізичного образу Я хлопців і дівчат з позиції «привабливості-непривабливості» у структурі гендерної ідентичності старших підлітків та моральні якості («відповідальність», «доброта», «чуйність», «справедливість», «чесність») як гендерно-нейтральні характеристики гендерного образу Я.

Обробку результатів здійснено шляхом аналізу отриманих балів за трьома шкалами, значення яких можуть коливатися від +21 до -21. Низькими (7 та менше) та високими балами (17-21) за шкалою «сила» оцінюються відповідно статевотипизовані фемінні та маскулінні якості, андрогінний конструкт співвідноситься із високими балами (17-21) за шкалами «активність» та «оцінка».

Насамперед проаналізуємо результати, отримані за шкалою «Оцінка», що визначають рівень самоповаги, самоприйняття, усвідомлення себе як носія позитивних характеристик, відображає задоволення собою, відчуття власної самоцінності, виражає загальне самоставлення особистості. Кількісні результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл показників самоставлення у дівчат та хлопців-старших підлітків (n=240)

Рівні	Експериментальні вибірки											
	13-14 років		14-15 років		Уся вибірка		13-14 років		14-15 років		Уся вибірка	
	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)
Високий	17	28,33	11	18,33	20	33,33	18	30,00	37	30,83	29	24,17
Середній	31	51,67	35	58,34	29	48,34	27	45,00	60	50,00	62	51,67
Низький	12	20,00	14	23,33	11	18,33	15	25,00	23	19,17	29	24,16

Згідно отриманих даних, високий показник самоставлення зафіксовано у 30, 83% дівчат та 24,17% хлопців старшого підліткового віку, що свідчить про усвідомлення себе як особистості певної статі, як носія позитивних соціально бажаних маскулінно-фемінних характеристик, задоволення собою, що базується не лише на оцінюванні зовнішності, свого фізичного Я, а й на рефлексії свого внутрішнього світу, власних моральних якостей у процесі дорослішання. При цьому, спостерігаємо незначну вікову динаміку зростання високого рівня як у дівчат – від 28,33% до 33,33%, так і у хлопців – від 18,33% до 30,0%. Середній рівень самоповаги, самоприйняття та позитивного самоставлення характерний для половини опитаних дівчат – 50,0% та хлопців – 51,67%, низький рівень виявлено у 19,17% та 24,16% опитаних статевовікової вибірки, що засвідчує незначне підвищення у хлопців показника критичного ставлення до себе, незадоволення власною поведінкою, рівнем досягнень, особистісними якостями і вказує на недостатній рівень самоприйняття. Такі показники свідчать про те, що зміна соціальної ситуації розвитку, фізичне, інтелектуальне та соціальне домінування спонукає до засвоєння нових соціальних ролей, рефлексії власної привабливості, підвищує увагу до особистісних моральних якостей. Натомість у хлопців ці зміни відбуваються на рік-півтора пізніше, а орієнтації на статевотипизовані маскулінні якості та поведінку, продиктовані суспільними стереотипами та настановленнями однолітків, батьків та учителів, викликають демонстративне визнання своєї статевої належності, посилення відчуття власної гендерної тотожності, набуття ідентифікаційного «Ми», що вказує на амбівалентне самоставлення, критичне оцінювання та незадоволення собою.

Подальший якісний аналіз результатів дослідження дав можливість виявити рівні розвитку уявлень про власну силу волі дівчат та хлопців. Кількісні результати дослідження відображено у таблиці 2.

Показники за шкалою «Сила» оцінюються нами через призму маскулінно-фемінно-андрогінного конструкту гендерної ідентичності, що проявляється в оцінюванні суб'єктом особистісних якостей у системі домінування-підлеглості. Отримані результати засвідчують високий рівень рефлексії власної сили волі у 5,83% дівчат та 9,17% хлопців і вказують на наявність маскулінних харак-

теристик в уявленнях опитаних обох статей та на незначні гендерні відмінності.

Таблиця 2.

Розподіл показників рефлексії власної сили волі дівчатами та хлопцями-старшими підлітками (n=240)

Рівні	Експериментальні вибірки											
	13-14 років		14-15 років		Уся вибірка		13-14 років		14-15 років		Уся вибірка	
	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)
Високий	6	10,00	7	11,67	1	1,67	4	6,67	7	5,83	11	9,17
Середній	23	38,33	29	48,33	20	33,33	26	43,33	43	35,83	55	45,83
Низький	31	51,67	24	40,00	39	65,00	30	50,00	70	58,34	54	45,00

Так як стереотипні маскулінні якості ми умовно віднесли до фактору «сила», а фемінні – до фактору «слабкість», то відповідно показники високого рівня за цією шкалою свідчать про прояви маскулінності, а низькі – фемінності. Відтак у 58,34% дівчат спостерігаємо яскраво виражену ідентифікацію зі своєю статтю, що зростає з віком – від 51,67% до 65,0%. Дещо нижчі показники прояву фемінних якостей зафіксовано у вибірці хлопців – 45,0% та аналогічну тенденцію зростання показників з віком – від 40,0% до 50,0%, що засвідчує підвищення показника фемінності та підтверджує результати попередніх досліджень.

Показники середнього рівня рефлексії власної сили волі опитаних обох статей, що характеризуються якісними проявами «рішучості», «незалежності», «самостійності», «упевненості», «наполегливості», представляють, на нашу думку, андрогінний конструкт, що проявляється у 35,83% дівчат та 45,83% хлопців. Отже, як свідчать отримані дані, більшість дівчат старшого підліткового віку ідентифікуються зі своєю статтю та проявляють орієнтацію на андрогінність у побудові гендерного образу Я. Натомість у хлопців спостерігаються вищі показники андрогінності, аніж у дівчат, при одночасному збереженні показника фемінних якостей.

Дещо іншу тенденцію спостерігаємо у динаміці показників за шкалою «Активність». Зокрема про високий рівень активності опитаних обох статей свідчить однаковий показник – 10,0%, що характеризується спаданням у віковому діапазоні 13-15 років – від 11,67% до 8,33% як у дівчат, так і у хлопців. Кількісні результати подано у таблиці 3.

Таблиця 3.

Розподіл показників рефлексії власної активності дівчатами та хлопцями-старшими підлітками (n=240)

Рівні	Експериментальні вибірки											
	13-14 років		14-15 років		Уся вибірка		13-14 років		14-15 років		Уся вибірка	
	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=60)	Хлопці (n=60)	Дівчата (n=120)	Хлопці (n=120)
Високий	7	11,67	7	11,67	5	8,33	5	8,33	12	10,00	12	10,00
Середній	23	38,33	26	43,33	25	41,67	24	40,00	48	40,00	50	41,67
Низький	30	50,00	27	45,00	30	50,00	31	51,67	60	50,00	58	48,33

Позитивні показники за означеною шкалою вказують на високу активність, комунікабельність, імпульсивність та екстравертованість особистості і проявляється у здатності взяти на себе відповідальність за власні дії, вчинки, за здійснення вибору у системі традиційних чи егалітарних цінностей та проявити ініціативу у партнерсько-паритетній взаємодії. Показники середнього рівня рефлексії власної активності дівчат – 40,0% та хлопців – 41,67% свідчать про незначні переваги останніх та підтверджують результати інших методик, що використовувались нами на попередніх етапах дослідження гендерної ідентичності старших підлітків.

При інтерпретації даних, отриманих за допомогою методики «Особистісний диференціал», варто пам'ятати про те, що в них відображені суб'єктивні, емоційно-смислові уявлення людини про себе та інших людей, її ставлення, які можуть лише частково відповідати реальній ситуації, але у комплексному дослідженні гендерної ідентичності як інтегрального особистісного утворення, представленого маскулінно-фемінно-андрогінним конструктом, мають важливе значення.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу результатів дослідження, отриманих за означеною методикою, ми визначили рівні розвитку рефлексивних уявлень старших підлітків, що відображають загальне самоставлення, власну силу волі та активність як індикатори маскуліно-феміно-андрогінного конструкту гендерної ідентичності; виявили динаміку розвитку та гендерні відмінності між показниками емоційної складової гендерної ідентичності.

Отримані результати свідчать про те, що зміна соціальної ситуації розвитку, фізичне, інтелектуальне та соціальне домінування спонукає старших підлітків до засвоєння нових соціальних ролей, рефлексії власної привабливості, підвищує увагу до особистісних моральних якостей, що є найбільш характерним для дівчат. Натомість у хлопців ці зміни відбуваються на рік-півтора пізніше, а орієнтація на статево-типичні маскуліні якості та статево-рольову поведінку спонукають до набуття ідентифікаційного «Ми», що обумовлено суспільними стереотипами та очікуваннями найближчого соціального оточення.

На основі аналізу результатів емпіричного дослідження виявлено відмінності в уявленнях старших підлітків у структурованні образу Я. Відтак більшість дівчат старшого підліткового віку ідентифікуються зі своєю статтю, проявляють орієнтацію на андрогінність у побудові гендерного образу Я. Водночас у хлопців спостерігаються вищі показники андрогінності, ніж у дівчат. Спостерігаються суперечливі тенденції у когнітивних уявленнях дівчат та хлопців, що можна пояснити наслідками підліткової кризи, якісно новим рівнем розвитку статевої самосвідомості, нерівномірним фізіологічним, психічним та особистісним розвитком.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження емоційної складової гендерної ідентичності не висчерпує усіх аспектів проблеми становлення гендерної ідентичності старших підлітків. Наші подальші наукові розвідки будуть спрямовані на розробку психологічних методів та засобів, що сприятимуть становленню гендерної ідентичності старших підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / Сандра Липсиц Бем / Пер. с англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 336с.
2. Говорун Т.В. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. закл.] / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 308с.
3. Кікінежді О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія / О.М. Кікінежді. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.
4. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом «БАХРАМ-М», 2008. – 672 с.

REFERENCES:

1. Bem S. Linzy genдера: Transformacija vzgljadov na problemu neravenstva polov / Sandra Lipsic Bem / Per. s angl. – M.: «Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija» (ROSSPJeN), 2004. – 336s.
2. Hovorun T.V. Henderna psihologija: navch. posib. [dlya stud. vyssh. zakl.] / T.V. Hovorun, O.M. Kikinezhdzi. – K.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya», 2004. – 308s.
3. Kikinezhdzi O.M. Henderna identychnist' v ontogenezi osobystosti: monohrafiya / O.M. Kikinezhdzi. – Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan, 2011. – 400 s.
4. Rajgorodskij D.YA. Prakticheskaya psihodiagnostika. Metodiki i testy / D.YA. Rajgorodskij. – Samara: Izdatel'skij Dom «BAHRAM-M», 2008. – 672 s.

UDC 338.24

PECULIARITIES OF SOCIAL REPRESENTATION ON CORRUPTION AS A PSYCHOLOGICAL PROBLEM

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О КОРРУПЦИИ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Druzhinin A.E.

PhD, associated Professor
Higher school of engineering and Economics Peter
the Great St.Petersburg Polytechnic University
Politehnicheskaya, 29, Saint-Petersburg, Russia,
195251

Дружинин А.Е.

к.п.н., доцент
Высшая инженерно-экономическая школа
Санкт-Петербургский Политехнический
университет Петра Великого
Санкт-Петербурга, Политехническая, 29, 195251

Abstract. An approach to the content of the concept of "corruption" from the psychological positions of social consciousness is considered, contradictions of this process are revealed, both at the level of knowledge, and ideas about this phenomenon. The article is written in the framework of the axiological approach. The results of a pilot socio-psychological study are presented.

Keywords: society, corruption, bribing, the psychology of representations, sociology.

Аннотация. Рассматривается подход к содержанию понятия «коррупция» с психологических позиций социального сознания, выявляются противоречия этого процесса, как на уровне знаний, так и представлений об этом явлении. Статья написана в рамках аксиологического подхода. Приводятся результаты пилотного социально-психологического исследования.

Ключевые слова: общество, коррупция, взяточничество, психология представлений, социология.